

## 2. Κεφάλαιο 11. §§ 14-16

### Ανακεφαλαίωση των αρετών του Αγησιλάου

(2 διδακτικές ώρες)

#### Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές τον έπαινο και τον θαυμασμό ως επάξια ηθική αμοιβή για την ενάρετη συμπεριφορά και να εκτιμήσουν και τα δυο (αρετή και έπαινο – αναγνώριση) ως προϋποθέσεις για εσωτερική πληρότητα και ευτυχία.
2. Να κάνουν μια γενική εκτίμηση του εγκωμίου του Ξενοφώντα και της προσωπικότητας που εγκωμιάζει.
3. Να αντιληφθούν ότι το παράδειγμα του Αγησιλάου οριοθετεί την αρχή μιας νέας εποχής, όπου το άτομο ξεχωρίζει με τις πράξεις του και τις αρετές του. και όπου διαμορφώνονται άλλες αντιλήψεις για το ρόλο της προσωπικότητας (του μεγάλου άνδρα) στην ιστορία.
4. Να εκτιμήσουν τις εκφραστικές αρετές του συγγραφέα αναγνωρίζοντας την λειτουργία και αποτελεσματικότητα των ρητορικών ερωτήσεων και του αντιθετικού σχήματος.

#### 1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις

##### Ανοικτού τύπου

#### A. Σύντομης απάντησης

1. Για ποια ιδιότητά του ξεχωρίζει και επαινείται ιδιαίτερα ο Αγησίλαος στην § 14;
2. Μέχρι ποια φάση της ζωής του έχει να επιδείξει ο Αγησίλαος ένδοξη δράση<sup>80</sup>;
3. Με ποια αισθήματα πληροφορήθηκαν το θάνατο του Αγησιλάου οι εχθροί του;
4. Με ποια αισθήματα δέχτηκαν την είδηση του θανάτου του Αγησιλάου οι φίλοι του;

---

<sup>80</sup> Βλέπε και σχόλια του βιβλίου, σ. 240.

5. Να σημειώσετε επιγραμματικά την τελική κρίση του συγγραφέα για την προσφορά του Αγησιλάου στην πατρίδα του;
6. Με ποια πράξη αντάξια της δόξας του επισφραγίστηκε το τέλος του Αγησιλάου;

### **B. Ελεύθερης ανάπτυξης**

1. Να εξηγήσετε πώς αντιλαμβάνονταν την έννοια της ψυχής οι Έλληνες του 5<sup>ου</sup> και 4<sup>ου</sup> π. Χ. αιώνα<sup>81</sup>.
2. Σε ποιους παράγοντες θα αποδίδατε το εξαιρετικό ψυχικό σθένος του Αγησιλάου ακόμα και σε τόσο προχωρημένη ηλικία; Ποια ερμηνεία δίνει γι' αυτό ο συγγραφέας<sup>82</sup>;
3. *Ἡ μὲν τοῦ σώματος ἰσχύς, ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ῥώμη*. Πώς επηρεάζει συνήθως την ανθρώπινη συμπεριφορά η αλληλεπίδραση σώματος και ψυχής και τι το εξαιρετικό επισημαίνει ο συγγραφέας στην περίπτωση του Αγησιλάου<sup>83</sup>;
4. Με ποιους συγκρίνει τον γηραιό Αγησίλαο ο συγγραφέας στις πρώτες ρητορικές ερωτήσεις του στην § 15; Αφού διατυπώσετε τις απαντήσεις και αναλύσετε τα αποτελέσματα της σύγκρισης να γράψετε τις δικές σας εντυπώσεις για το Σπαρτιάτη βασιλιά.
5. Να αναλύσετε την τεχνική που χρησιμοποιεί ο Ξενοφώντας για να προκαλέσει και να επιτείνει τον θαυμασμό των αναγνωστών του για το πρόσωπο του Αγησιλάου<sup>84</sup>.

---

<sup>81</sup> Βλέπε και σχόλια του βιβλίου, σσ. 240-241.

<sup>82</sup> Είναι αποτέλεσμα των επιμέρους αρετών του Αγησιλάου, της στάσης ζωής που έχει διαμορφώσει, των πλούσιων εμπειριών του και της ποιότητας του χαρακτήρα του. Για τον Ξενοφόντα είναι μια ακόμα ποιότητα συνυφασμένη με τον ενάρετο χαρακτήρα του, την οποία μόνο (αγαθοί) άνδρες, όπως ο Αγησίλαος, έχουν να επιδείξουν.

<sup>83</sup> *Ψυχή* όπως την εννοούσαν οι αττικοί συγγραφείς του 5<sup>ου</sup> αιώνα. Βλέπε σχόλια του βιβλίου, σσ. 240-241.

<sup>84</sup> Τεχνική της σύγκρισης και της αντίθεσης. Μέσα από τη σύγκριση προβάλλονται ιδιαίτερα οι αρετές του Αγησιλάου, ενώ με τα επαναλαμβανόμενα αντιθετικά σχήματα προκαλείται μεγαλύτερο ενδιαφέρον στους αναγνώστες και αυξάνεται ο θαυμασμός τους για το πρόσωπο που εγκωμιάζεται.

6. Να επισημάνετε τα σημεία εκείνα του κειμένου στις §§ 14-16 που δείχνουν την κλιμάκωση και την κορύφωση του επαίνου προς τον Αγησίλαο, και να τα γράψετε στο τετράδιό σας σε ελεύθερη νοηματική απόδοση στη νέα ελληνική<sup>85</sup>.
7. *Τίνα δὲ νέον ...ἐπόθησαν ... γηραιὸν ἀποθανόντα.* Να αναπτύξετε τους λόγους για τους οποίους οι φίλοι «ἐπόθησαν» τον Αγησίλαο τόσο πολύ μετά το θάνατό του<sup>86</sup>.
8. Πώς αξιολογεί ο συγγραφέας την προσφορά του Αγησιλάου προς την πατρίδα του και το μέγεθος της αρετής του στην τελευταία παράγραφο;
9. Ποια είναι τα αισθήματα του συγγραφέα απέναντι στον Αγησίλαο; Είναι δικαιολογημένα; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
10. Να επισημάνετε στο κείμενο στοιχεία υπερβολής και να εξετάσετε αν και κατά πόσο μειώνουν την αξιοπιστία του λόγου του Ξενοφώντα.
11. Πιστεύετε ότι ο έπαινος και ο θαυμασμός ως ηθική αμοιβή μπορούν να στηρίξουν ψυχικά τον άνθρωπο για να παραμείνει ενάρετος σ' όλη του τη ζωή; Να αναπτύξετε και να αιτιολογήσετε την άποψή σας.
12. Να κάνετε μια σύντομη αποτίμηση του εγκωμίου του Ξενοφώντα. Να αναφερθείτε στις προθέσεις του συγγραφέα, το πρόσωπο που επιλέγει να εγκωμιάσει και το αποτέλεσμα της προσπάθειάς του.

<sup>85</sup> α. *μόνος ἀνθρώπων ἐπιδειξαι ὅτι ἡ τῆς ψυχῆς ῥώμη ἀγήρατός ἐστιν.* β. *οὐκ ἀπέειπεν... δόξαν,* γ. *τὸ γῆρας ἐκείνου ἐφάνη κρείττον πάσης νεότητος.* δ. *τελέως ὠφέλιμος τῇ πατρίδι διεγένετο.* ε. *μεγαλείως ὠφελῶν τὴν πόλιν.* στ. *μνημεία τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν κτησάμενος.*

<sup>86</sup> «Αν εδώ ο πόθος των φίλων παρουσιάζεται ως επιχείρημα, πρέπει καταρχήν, εννοούμενος ως αντίποδας (εκ παραλλήλου αντίθετος) της χαράς των εχθρών, να θεωρηθεί ως “εγωιστική” αντίδραση: Οι φίλοι τον νοσταλγούν, γιατί γνωρίζουν ότι τώρα δεν θα έχουν κανέναν πια να αντιπροσωπεύει τόσο αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους. Παρόλα αυτά υπάρχει κάτι περισσότερο σ’ αυτόν: ο πόθος, ο θρήνος για το χαμό ενός ανθρώπου και η νοσταλγία γι’ αυτόν σημαίνει ήδη από αρχαιοτάτους χρόνους αναγνώριση της αξίας του και της προσφοράς του, σύγκρινε π.χ. με Καλλίνο Frag. 1, 16-19 D (Βλέπε και παραθέματα, κείμενο 14) ... Πόσο στενά είναι συνδεδεμένος ο πόθος με την αξία ενός ανθρώπου, το δείχνει το γεγονός ότι το ποθεινός τείνει να ταυτιστεί σχεδόν με το αξιολογικό επίθετο *ἀγαθός* με την ευρύτερη έννοια του όρου. Στο βάθος του υπάρχει η αίσθηση ότι ο εκλιπών με την αξία του και την προσφορά του έγινε αγαπητός στους άλλους...» Dietfried Krömer, *Xenophons Agesilaos, Untersuchungen zur Komposition*, δ. διατριβή, σ. 61, Augsburg 1971, απόδοση στην ελληνική: Γ. Γιαννικόπουλος. Σχετικά με τον πόθο του λαού για τους εκλιπόντες ήρωες βλέπε και Παραθέματα, κείμενο 15.

13. Εκτιμάτε ότι σ' αυτό το έργο του Ξενοφώντα θίγονται θέματα που αγγίζουν τα ενδιαφέροντα του σύγχρονου κόσμου; Να αναπτύξετε την άποψή σας.

**Ερωτήσεις κλειστού τύπου ή συνδυασμός ανοικτού και κλειστού τύπου**

- 1 Να επιλέξετε τη σωστή απάντηση σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.

Ο συγγραφέας στον επίλογο του εγκωμίου του υποστηρίζει ότι στα γηραιά του ο Αγησίλαος:

- Ήταν πολύ αγαπητός σε φίλους αλλά και σε εχθρούς ακόμη.  
 Είχε μεγαλύτερο ψυχικό σθένος από κάθε νέο στην ηλικία.  
 Προκαλούσε φόβο με την παρουσία του σε εχθρούς και φίλους.  
 Είχε σωματική αντοχή όπως και όταν ήταν νέος.  
 Δεν είχε ούτε το ψυχικό σθένος ούτε την αντοχή της νεότητάς του.

- 2 Α Να σημειώσετε με X στο αντίστοιχο τετράγωνο αν οι ακόλουθες προτάσεις αποδίδουν σωστά ή λανθασμένα στοιχεία του αποσπάσματος κεφ. 11, §§ 14-16.

	Σ	Λ
α. <i>Τὸ σῶμα γὰρ ἐκείνου (τοῦ Ἀγησιλάου) οὐκ ἐδύνατο φέρειν τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ῥώμην.</i>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
β. <i>Οὐδείς γὰρ συμμάχοις θάρρος παρέσχεν ὅσον Ἀγησίλαος καίπερ ἤδη πρὸς τὸ στόματι τοῦ βίου ὤν.</i>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
γ. <i>Τούτου δ' ἐκποδῶν γενομένου ἤσθησαν οἱ πολέμιοι καίπερ γηραιοῦ τελευτήσαντος.</i>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
δ. <i>Ἀγησίλαος ἐν τῇ πατρίδι ἀπλῆς ταφῆς ἔτυχεν.</i>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
ε. <i>Ἔτι δὲ καὶ οἱ πολέμιοι ἐλυπήθησαν αὐτοῦ τελευτήσαντος.</i>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
στ. <i>Μνημεῖα μὲν τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ἐκτίσατο.</i>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

- Β. Να γράψετε τα χωρία του κειμένου που τεκμηριώνουν τις σωστές επιλογές σας.



## 2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τις φράσεις που ακολουθούν στον άλλο αριθμό:

- τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν \_\_\_\_\_
- φοβερὸς ἦν τοῖς ἐχθροῖς \_\_\_\_\_
- ἤσθησαν οἱ πολέμοι \_\_\_\_\_
- γηραιῦ τελευτήσαντος \_\_\_\_\_
- ὠφελῶν τὴν πόλιν \_\_\_\_\_

2. Να γράψετε τα επίθετα του πίνακα στους άλλους βαθμούς, στην ίδια πτώση, αριθμό και γένος.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
μεγάλην		
	κρείττον	
γηραιῦ		
νέον		
ὠφέλιμος		
βασιλικῆς		

3. Να συνδέσετε τα ονόματα της στήλης Α με την κλίση στην οποία ανήκουν.

A	B
ἀνθρώπων	
ἰσχύς	Α΄ Κλίση
σώματος	
γῆρας	
ψυχῆς	Β΄ Κλίση
αιῶνος	
πολέμοι	
οἴκησιν	Γ΄ Κλίση
μνημεῖα	

4. Να ξαναγράψετε τις προτάσεις που ακολουθούν με τους ρηματικούς τύπους στον ενεστώτα.
- Ποίας οὐ νεότητος κρείττον τὸ ἐκείνου γῆρας ἐφάνη;
  - Τίνος δ' ἐκποδῶν γενομένου μᾶλλον ἤσθησαν οἱ πολέμιοι;
  - Τίς τοῖς συμμάχοις θάρσος παρέσχευ;
  - Τίνα οἱ φίλοι πλέον ἐπόθησαν;

### 3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να προσδιορίσετε το είδος των ακόλουθων δευτερευουσών προτάσεων και να γράψετε τον όρο της κύριας πρότασης με τον οποίο συνδέονται:
- α) ὅτι ἡ μὲν τοῦ σώματος ... ἐστίν
- β) ὅσον Ἀγησίλαος.
2. Να προσδιορίσετε το συντακτικό ρόλο των ακόλουθων όρων στο κείμενό σας: τῆς ψυχῆς, γηραιοῦ, συμμάχοις, τῇ πατρίδι, ἑαυτοῦ.
3. Να γράψετε τα υποκείμενα των ακόλουθων ρηματικών τύπων από το κείμενό σας:
- δοκεῖ \_\_\_\_\_
  - γηράσκει \_\_\_\_\_
  - ἐφιέμενος \_\_\_\_\_
  - παρέσχευ \_\_\_\_\_
  - ἤσθησαν \_\_\_\_\_
  - ἐπόθησαν \_\_\_\_\_

### 4. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. ἐπιδείξει:
- A. Να συνθέσετε το απλό ρήμα (δεικνύω) με τις προθέσεις: *ανά, από, υπό* και να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά σε -ση.
- B. Να χρησιμοποιήσετε τα παράγωγα ουσιαστικά που σχηματίσατε σε ισόριθμες προτάσεις στη νέα ελληνική.

2. Να βρείτε τις λέξεις του κειμένου με τις οποίες συγγενεύουν ετυμολογικά οι παρακάτω νεοελληνικές λέξεις: γηροκομείο, έφεση, συμφορά, σχήμα, ενθαρρύνω, κτήμα, αγωγή.
3. Να συμπληρώσετε με την κατάλληλη λέξη από το κείμενό σας τις φράσεις που ακολουθούν, ώστε να αποδίδουν τις αντίστοιχες νεοελληνικές.
- Η ψυχική δύναμη είναι αγέραστη:  
ή \_\_\_\_\_ ἀγήρατός ἐστιν
  - Αποδείχτηκε καλύτερος:  
\_\_\_\_\_ ἐφάνη
  - Είναι σε πάρα πολύ προχωρημένη ηλικία:  
\_\_\_\_\_ τοῦ αἰῶνος ἔχει
  - Είναι στο τέλος της ζωής του:  
\_\_\_\_\_ τοῦ βίου ἐστί
  - Στάθηκε απόλυτα ωφέλιμος για την πατρίδα του:  
τῆ ἑαυτοῦ πατρίδι \_\_\_\_\_ ὠφέλιμος ὢν \_\_\_\_\_
4. Να αναλύσετε τις λέξεις του κειμένου που ακολουθούν στα συστατικά τους, να υπογραμμίσετε τα επιθήματα ή προθήματα με τα οποία έχουν σχηματιστεί στη στήλη Β και να γράψετε μια άλλη λέξη της αρχαίας ή της νέας ελληνικής με το ίδιο επίθημα ή πρόθημα στη στήλη Γ (βλ. το παράδειγμα).

<b>A</b>	<b>B</b>	<b>Γ</b>
νεότητος	νέος + -της	όσιότης
ἀκμάζω		
μήχιστον		
διεγένετο		
οἴκησιν		
μνημεῖα		
ὠφέλιμος		





## 5. Ασκήσεις για το σπίτι

1. Ἐκεῖνος γοῦν οὐκ ἀπέειπεν μεγάλην καὶ καλὴν ἐφιέμενος δόξαν...
  - α. Να εξηγήσετε σύμφωνα με την κρίση σας που οφείλεται αυτή η διαρκῆς επιθυμία του Αγησιλάου για την «καλή και μεγάλη» δόξα.
  - β. Φιλοδοξίες, όπως αυτή του Αγησιλάου, μπορούν να είναι κίνητρο για την καλλιέργεια αρετῶν όπως ευσέβεια, σωφροσύνη, δικαιοσύνη κλπ. ακόμα και στους νέους της εποχῆς σας; Να διατυπώσετε και να αιτιολογήσετε την εκτίμησή σας.
2. Να επισημάνετε και να γράψετε από το κείμενο τρία διαφορετικά ρητορικά σχήματα. Να εξηγήσετε ποια πλεονεκτήματα προσφέρει καθένα από αυτά στη σύνθεση του εγκωμίου<sup>87</sup>.

---

<sup>87</sup> α) ρητορικές ερωτήσεις: *Τίς μὲν γὰρ...*, *Τίνος δ'...*, *Τίνα δὲ νέον...* κ.ά.

β) αντιθέσεις: *ἢ μὲν τοῦ σώματος ἰσχύς γηράσκει, ἢ δὲ τῆς ψυχῆς ῥώμη ἀγήρατός ἐστι* κ.ά.

γ) υπερβολές: *τελέως ... ὠφέλιμος ὧν διεγένετο, ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν κτησάμενος* κ.ά.

δ) μεταφορές: *πρὸς τῷ στόματι τοῦ βίου ὧν, μνημεῖα τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς*.